

Laslo Vegel, Neoplanta (Akademska knjiga, 2014)

Fijaker stari kroz stoleće luta

Piše: [Vladimir Arsenić](#)

Izvor: mw-panoramio

Ne propustivši ni jedan od velikih markera u novijoj istoriji Novog Sada, upravo u periodu koji je Erik Hobsbaum smatrao kratkim dvadesetim vekom, dakle od početka Prvog svetskog rata do početka ratova u bivšoj Jugoslaviji, Vegel je pokazao svu istorijsku ironiju kroz koju je grad prolazio, najviše na primeru fijakerskog biznisa i Lazine sudbine, ali i kroz priču o kafani „Dornšteter“, takozvanoj gradskoj kafani koja se nalazi na glavnom trgu sa kojim deli sudbinu čestog menjanja imena. Istorijska ili tragička ironija jeste glavno obeležje romana „Neoplanta“.

Photo: Đorđe Krajišnik

Delez i Gatari su, pišući o Kafki, s pravom utvrdili da je svaka manjinska književnost nužno politička. Bez obzira na kom jeziku nastajala i u kom okviru delovala, literatura koju pišu predstavnici grupe koja je lišena moći uvek je čitana sa povećanom pažnjom i osetljivošću ka političkom, shvaćenom ovde naravno kao

ideološko, a ne kao (svako)dnevno. Međutim, čini mi se da se definicija francuskih filozofa mora proširiti i na druge manjine, odnosno nije nužno da pisac/spisateljica bude pripadnik etničke, može se raditi tu i o pripadniku/pripadnici seksualne ili verske manjine, političko će uvek biti usmereno u prvi plan.

Novi roman Lasla Vegela *Neoplanta* jedan je od primera za odličnu manjinsku književnost. I to u oba smera svog delovanja. Naime, vojvođanski mađarski pisci su u veoma delikatnom, ali i zahvalnom položaju (sa literarne strane gledano) jer su lišeni moći kako u mađarskoj književnosti kojoj jezikom na kojem pišu pripadaju, tako i u srbijanskoj književnosti kojoj pripadaju geografski i tematski. Pridev „zahvalan“ treba uzeti samo u onom smislu da su bivajući manjinski pisci/spisateljice unapred već lišeni obaveze da bilo kome šta duguju i zbog toga je književnost koju pišu Vegel i njegovi sa-govornici/e sa teritorije Vojvodine izuzetno interesantna i živa, lišena onog lanca usluga i dugovanja koji je tako čest unutar svake (a posebno po broju govornika male) književnosti. S druge strane, ona je, makar u zemlji u kojoj žive, skrajnuta do neprepoznavanja i to je izuzetna šteta jer se radi o autorima i autorkama koji na književno upečatljiv način govore važne stvari upravo o nama, pripadnicima većine, makar u jezičkom smislu. Činjenica da najveće književne nagrade ne uvažavaju romane napisane na drugim jezicima koji se u ovoj zemlji, ili bar nekim njenim delovima ravnopravno govore, a i govorili su se, obeležava ovu kulturu kao jadno monofonu i pruža nam odličan uvid u to u kojoj smo se meri samoizolovali i samoosiromašili.

Photo: wordpress.com

Neoplanta ili Obećana zemlja (u standardno izvrsnom prevodu Arpada Vicka) pripoveda sudbinu Laze Pavletića, novosadskog fijkariste, čoveka koj je bio tihi svedok promena kroz koje je prolazio Novi Sad, grad koji je, u stvari, glavni junak ove povesti, te zbog toga i ovakav naslov romana. Izabravši za svog glavnog fokalizatora, koji je i pripovedač i posrednik kroz čiju perspektivu sagledavamo dobar deo romana, čoveka čija je a) profesija u odumiranju i b) sina iz mešovitog braka, dakle manjinca po definiciji, Vegel je čitaocima pružio priliku da modernu istoriju Novog Sada pogledaju kroz jednu izuzetno složenu perspektivu. Naime, Laza Pavletić je u jednakoj meri provodnik ideja koje su afirmativne i kritične, kako prema Mađarima, tako i prema Srbima, odnosno kako prema današnjoj većinskoj grupaciji, tako i prema onima koji su makar u jednom istorijskom periodu bili većinska, u smislu moći, grupacija.

Photo: Stock

Ne propustivši ni jedan od velikih markera u novijoj istoriji Novog Sada, upravo u periodu koji je Erik Hobsbaum smatrao kratkim dvadesetim vekom, dakle od početka Prvog svetskog rata do početka ratova u bivšoj Jugoslaviji, Vogel je pokazao svu istorijsku ironiju kroz koju je grad prolazio, najviše na primeru fijakerskog biznisa i Lazine sudbine, ali i kroz priču o kafani *Dornšteter*, takozvanoj gradskoj kafani koja se nalazi na glavnom trgu sa kojim deli sudbinu čestog menjanja imena. Istorijska ili tragička ironija jeste glavno obeležje romana *Neoplanta*. Pripovesti o ljudima i događajima koji uvek već biraju pogrešnu stranu, što sudbinskom činjenicom što su rođeni kao Mađari i/ili Srbi pa ih to unapred već određuje bez obzira da li im je to lično važno, što brzim smenjivanjem istorijskih okolnosti u kojima se ne snalaze najbolje – promene vlasti, ali i uređenja u kojima se odnosi moći menjaju brže od smene dana i noći i često se gubi glava stoji u suprotnosti sa idejom o obećanoj zemlji, o Neoplanti, Ujvideku, Novom Sadu, Neusatz-u. „Novo“ bi - prema shvatanju Marije Terezije koja je davala ime i titulu slobodnog carskog grada - trebalo da bude pozitivno, ali se pretvara u nešto sasvim drugačije, nešto opasno i neuračunljivo. To što Vogel pripoveda mahom o Mađarima ne umanjuje značaj koji narativ ima za sve stanovnike ne samo glavnog grada Vojvodine, nego i mnogo šire. Mislim da bi roman trebalo posmatrati ne u kontekstu srbijanske i/ili mađarske književnosti, nego najpre u onom što se zove srednjoevropska književnost, koja obuhvata prostor bivše Habsburške monarhije na čijim je rubovima najviše dolazilo do ovako izvanrednih, ali i pogubnih mešanja.

Ono što je karakteristično za Mađare u Novom Sadu, odnosno Vojvodini jeste da su oni istovremeno i kolonizovani i kolonizujući subjekti i kao takvi unapred već osuđeni na jednu nemoguću i neodrživu situaciju. Naizgled je nemoguće biti istovremeno u manjini i u većini, odnosno biti u posedu moći i lišen nje, ali istorijski gledano to jeste tako i to je ono što je karakteristično za mnoge narode u Mitteleuropi. Upravo ta bezizlazna situacija nalik na onu iz bajke o tamnom vilajetu, daje ovom romanu i likovima u njemu – samom Lazi, pripovedaču koji je blizak podrazumevanom autoru, ali i čitavoj galeriji sporednih likova, tragičku upečatljivost

i otvara mogućnost čitaocima da se sa njima identifikuju. U tome leži veličina Vegela kao pisca – da na književno validan način, kroz identifikacijske procese i katarzu, ispriča priču koja se tiče svih, ne samo nas koji živimo u Vojvodini.